

УЛУГ САГЫШ САЛЫЫШКЫН

ЛЕКТОРЛАРГА,
АГИТАТОРЛАРГА,
ПОЛИТИНФОРМАТОРЛАРГА

ССРЭ-нин составына Тыва Арат Республиканын киргенини соода эркен чээрби үш чылдын дургуунда тыва улус бодунун экономика болгаш култура хөгжүдүзүнө айырым чээл чедимчиликтерин чедип алган. Барык чаа улуттур тургустунган, күш-ажыкчы араатар коллективтик амьдралче шилчеген, республика школаарын, эмгекче черлерини, клубтарын, библиотекарларын, өскө-даа култура-чырымышкын албан черлерини четкизи калбарган.

Электростанциялар, заводтар, шахталар, «Тыва даг-дугу» болгаш «Тыва-кобальт» деп улуттур комбинаттары, хоуларда ажылдап турар күчүлүг тракторлар бунуру тыва черин байдалын таньттырмас кылдыр чазарткан. Хожудангай, көшкү амьдралдык, малчын Тыва ам бистин хей националдарыг курувистин улустарын акы-дуума өг-бүзүлдө деп эрелдерин аразында деп эрелген — индустриалдыг-аграр ажил-агыйлыг республика болу берген.

Ол чедимчиликтер — Тываның ажилчыларын, тараччыларын маддырларын күш-ажыкчынын түнелин, даанын Россияны кызыл кызыгы чоран черлерин културалык, экономикалык бажыларын болгаш хөгжүдүзүн дугайында Коммунисттик партияны, Совет чазактын доктаамал сагын салымчынын түнелин өл. Чүге дээрге нациялардык болгаш улустарын деп эрелген, найралдык, дем катыштырылгалыг харьмаларын, дардалып чоран улустарга бугу тала-биле дузалалары Совет курувистин ленинч национал политиказын сайгылыг чок принциптери болгай.

«Нацияларын найралы болгаш кады ажылдамылгазын» нация бурузунуң эрге-ажыкчыларын, совет улустарын бугу дем катыштырылгалыг бурун дүгүлүп турар. Бо бугу соода депшиженин күчүлүг дүгүдөнүкчү болуп турар» — деп, СЭКП Тываның «Октябрьдин социализм Улут революциязын 50 чылда» деп Тезистеринде чугаалаан.

Оң чайынаачак бадыталы Совет Тыванын тургустунганын болгаш хөгжүдүзүн

занын бугу төөгү болуп турар. Совет Тыва бистин Улут Төрөн чуртувустун хей республикаларын, крайларынын, областтарын дузалаччыны болгаш четкичеми уругула ажылдап келген. Бистин республикалык ажилчы чондарын амьдралын материалдык болгаш културалык дөңөөш үлөм бедилер дугайында партиянын, чазактын сагын салымчыны Совет эрге-чазырганын бо үбейлиги чымында онза илереп турар.

Совет Тыва соодагы чылдарын дургуунда эвөөш өвөс чаа тракторларын, машиналарын, чуу-бүрү станоктарын, дериглерин, материалдарын алган. Тудуугу делеренгей калбартыр, улуттурге болгаш көдө ажил-агыйга паян даалгаларын күөсүдери дөң чедимчиликтер демежерге арганы ол бугу берген. Тываның културалык улум ийди хөгжүдүзүнө база улут чедимчиликтер чедип алдыныч.

Улуттур болгаш чонун чуртала тулау улум дүгүдөш, малчын продуктул чоруну күөсүдери, автотранспорт, салымчын, амьдрал хандырылганын бугу чедилер черлерин ажылдаан дөң, Россия Федерациянын чааа улуттуруну, көдө ажил-агыйнын хергелдеринге ажылаар хей акша-хөргөңи салымчынын бистин республикалык нөмөй берип, ачаа бөдө техниканы болгаш материалдарын улум көүдөдилер деп берген.

Чижээ, Кызылдын туудт кезектерин болгаш конструкторларын кылдыр комбинаттын баштайгы эвөөш ажылдагы кийрерин дүгүдөдилер-биле бо чылдын бестин 150 муң рубльди немей алган. Кызылга чылда алды муң кубометр демир-бетон бугуру күчүлүг улуттурге ажылаар демир-бетон кылдыр шөлдү организаатар, Шуурмактын ийиш кызыл, Кызыл-Мажалыктын болгаш Кызылдын тууйу заводтарын чазартып, Кызылдын сүт заводуну тулау доозар аргалык болтур.

Оон аңгыда, 1968 чылда Шагаан-Арыттын дава материалдары кылдыр, Кызылдын

ыяш дилер, ыяш болбазырадыр комбинаттын туларын, Хону-Аксы биле Кызылга даарангыла фабрикаларын тулау тургузырыны, 1970 чылда — Ак-Довурактын чылда 800 муң кылмаз бугуру үндүрү күчүлүг, аргылыг даштык хей бугурур фабрикаларын тулау эгелдеринин төлөвиле-смета документтерин ажылдап кылдырынга хөргөңилер үндүрүп бөз деп турар. Туранга болгаш Бай-Аакка хлеб быжыраар черлерин, Ак-Довурактын пиво заводу, Кызыл-Мажалыктын эт комбинатын, Шагаан-Арыттын саржаг заводу, Сарыг-Сендик, Самагалдайын, Туранин, Балгазын, Тыва биле Хангайтын сүт хулу алыр черлерин, автомобильге кыраа-чаа чүдүлүр кулап бөз станцияларын, оруктарын, чуртала бажынарнын, өөн-даа өскелерин тулары база көрдүгөн.

Бистин автотранспорттарымыс, көдө ажил-агыйнын ажил-ишчилерин, чырымышкын ажылдакчыларын, Кызылдын хем улустогунуң, республиканың «Сельхозтехника» каттыжышкынын ажылдакчыларын болгаш өөн-даа өскелер 1967—1968 чылдарда улут дузалаччынын алыр. Чижээ кылдыр чугаалаарга, Тыва автотролика өл чылдарда тускай сорулгаларга ажылаар 240 автостанция, 50 чик автотролика дери алыр, Кызылга ийги черегин автотроликаны 630 квартиралар ийи бажыны тулау эгелээр; республиканың «Сельхозтехника» каттыжышкынын 1967 чылда 10 чүк машиналарын болгаш 1968 чылда — 100 машиналарын немей алыр. Ол каттыжышкын чуртала бажынарнын, Минусинскке чүк сөөртүп чедилер базазын, Чаданга районун аразынын бугуру-дүгүдөш базазын туларынга немей берген хөргөңи салымчынын ама бестин ал эгелей берген. Республиканың тракторларымыс, автомобильдерин болгаш көдө ажил-агый машиналарын бугу партияның ажылаар артык кезектерин чуртала, сөөртүп өккө бөри 1968 чылдан эгелеш, оларын РСФСР-де ортумаа-биле хандыр-

тынганынга чижээдей бодарга, ийи катап хей хемчээлди-биле хандыртырар.

Көдө ажил-агыйнын ажылдакчыларымыс улут дузалаччынын берин турар. Тываның чүгө совхозтары бестин 1968 чылда туртала тулауны, школа иштинини нештерин уругтарын албан черлерин, бугурургеге, коммунал ажил-агыйнын ажилдаар объектилерин туларынга дөрт миллион хире рубльди алыр. А бо чылдын республикага сикос ажаал алыр комбайннарны, автомашиналарын, элим иштинден чүдүктөр сөөртүп үндүрүр тракторларын, эеринга чонор токарь станоктарын, өрүмчү болгаш чер иштинге ажилдаар 54 наастарын болгаш өскө-даа техниканы немей үндүрүп берген.

Чонун коммунал болгаш амьдрал хандырдылгалы улум экижер дугайында улут сагын салыр. 1968—1970 чылдарда Тыва болза хоорайларын, ажилчы суурларын болгаш районнар төптөрүн чаагай-жандарына 800—800 муң рубльдин лимиттен дашкар дөңөөлдерин алыр. Чонун Амьдрал хандырдылга министерствозун ам бар турар тулау-монга участокту көчүрүп механизаттылган колонна кылдыр эзе тургузар, ол болза чонун чагы-биле квартиралар септээрин эгелээр. Хижикти аргылашкын болгаш хей чур бугурургелерин, хей дараар ательеин, хентер халаилер ательеин, алды септээр талазы-биле бугурургенин, ырын техника септээр болгаш бажын иштинге херекселдерин кылдыр комплексини болгаш өскө-даа чүдүлдерин тулау Кызылга эгелээр.

Култураны, чырымышкынын, кадык тамгаланы улум ийди дүргөн хөгжүдүр талазы-биле хемчегер көрдүгөн. Чижээ, Кызылдын башкы институтунга 1968 чылда студенттерин 632 кижиче чуртала ийи чуртала бажынын тулау эгелерин чөшкөтөөр, оон ийди лаборатория дериг-ледерин, техниктиг херекселдерин болгаш бажын иштинге херекселдерин садып алы-

рынга акша-хөргөңин дөңөөлөөр. 1969 чылда 600 алуттуг Пионерлер өрдүтүгү төлөвилеги Кызылга кылды эгелээр. Бургитиан хорреогрфия училищениге Тываның хорреогрфия студиялыг ажилдар, а Кызылдын музыка училищенин уран чулугула салбырыг уран чула училищени кылдыр эзе тургузар.

База бир өөрүшкүлүг чүве болза Тываның концерт-эстрада бөзүрүн куруне филармонияны кылдыр чазартып тургузар, республика Тываның ир болгаш танцы ансамбли ажылдап эгелээр.

РСФСР-нин министрстволары болгаш төп албан черлерин бистин республикага өскө-даа ийи-бүрү дузалаччынын көргүзөр. Тываның ажил-ишчилерин төрөөн эрге-чазырганын ийди сагын салымчынынга бугурургеге бөдө көргүзүлгө-биле харьмалар журауд деп чүве бидиргил. Ийди бистин ажилчыларга чөптөстөр ам-даа хей дөзөрүн улус журауд.

Партиянын район комитеттери, Тыва АССР-нин ажилчы чоннар депутаттарынын районнар, көдө болгаш суур Советтеринин куускомонары болза республиканың совет, ажил-агый органнынын кичөөтөйин болгаш кууженишчилерини чөптөстөрини дозуу-биле улуттарымыс, Тываның бугурукчу күнтеринин улум ийди хөгжүдүзүн хаммааржыг кол сорулгаларын иштин-пирээринче ам-даа четче мөкчөп шыда-ваан.

Улуттур болгаш көдө ажил-агый объектилерин ажылдагы кийреринин планын, чуртала-коммунал болгаш култура-амьдрал тулауны, бугурургелер, чуртала бажынар болгаш өскө-даа объектилер тулауны талазы-биле оналгалар куусөтти-мөйи турар. Ол объектилерин тулауна дөңөөлгөн дык хей хемчээлди капитал жуулу шиндөөтти-мөйи турар. Өөн-биле кызыл тулау базазын хөгжүдүрине четче сагын салымчынын турган, оон харазында ол сорулгаларга берген акша-хөргөңи четче шиндөөтти-мөйи келген.

Республиканың колхозтарында болгаш совхозтарында амга чедир малдын бажын чөм-суру тургустунмаан, кышкы болгаш чайгы олар-белчир ам-даа четче ажилдаштырмай турар. Мал чөм-биле малды уругула чүдө хандырбай турарында ийи-тинч малдын продуктулау кула болуп арттышаан, 1966 чылда бир инеке оонаш сүт саалды 1329 кг, дүк кыргызда бир хойга оонаштыр 2,1 кг болган, оон гүдөөнде мал ажилчынын продуктуларын бугурур кончуг өккөм өвүп турар.

Мал ажилчынын өткөр мал, бөдүүн дүктү хой ажилы, төвөлөр өстүрери, чыгы мал ажилы ышкыл ийди алдырлар колхозтарда болгаш совхозтарда четче сайыраар, олар болза Тываның байдалына экономика талазы-биле улут ажитыг болгай.

Автотранспорт талазы-биле хергелел улут-даа бол, бар турар автопарктын ажылдап кончуг багы, оң ажылаарын коэффицентин чүгө 50 хуу. Бистин республикада чедир кылдырмаан өскө-даа чүдүлөр хей.

Ол бугу болза кижилер-биле организа-тив болгаш политический ажилды улум күшүдөдилер, беш чылдын ийги чымын оналгаларын хуусаа бетинде күөсүдери дөң социализмти чарытып улум калбар-тын, ажил-агыйны өвөс, төчөгөлдү чорукка улут шиндиргил демежелди чорудар, күш-ажылдын сагыла-чурумун бугу хемчегер-биле бажылаар талазы-биле хемчегерин алдыр партиа, совет болгаш ажил-агый организацыйларына хуөдөдилер турар. Чүгө дээрге чөптөстөр чылдарын, Совет эрге-чазырганын чартык чүк чыл өөн ажил-агый болгаш култура тургузуучу-нуун Фронтунга чаа-чаа чедимчиликтерин уктуур төлөө, чаа бестереде бажын кылдыр — партиа, профивелел, комсомо-л организацыйларынын, совет болгаш ажил-агый органнынын, Совет Тываның бугу ажил-ишчилеринин алдарыг херөө болур.

ФОТОРЕПОРТАЖ

БЫЗАНЧЫЛАР

Ак-Довуракта № 48 туудт эрге-дөшүнүн участогунун Кара-оол Андур-оола удурунун бригадалык калдыкы каш хомуж бурунгар хөдө бердиш. Билд он үш кижич бар. Ийиин бо бригадалык даг-дугу аргылаар фабриканын топ диспетчер черинин шалаан кылып, сонгаларын шаден турган.

Чөзби хардан шоолуг-ла ашпаан амьик оола ужуражм бөз-ришкеле, бригадир К. Андур-оол ол боду (№ 1 чуртала). Ажил-ишти сонугурап айтырармысына, ол мынчаар харьмаалды.

— Бистин бригадымы ийи чыл бурунгар тургустунган. Оон бөз дөшүн, ол-найралдыг ажылдап келдиш. Дыва хей бажындарын шалаан, сонгаларымыз эйи-тен, шиден, крмна кылып, ай саньмында ла планмын 110—120 хуудан кудулатпайн неадивис.

Рамга өткен турган хоочун ту-дугу Седен Седенвич Сармы-ларын (№ 2 чуртала) дугайын биске.

— Назы-хары угадым-даа берген болза, Седен Седенвич дег шөвөр, шалымчын, ажилчына кы-зымак кыяны бистин аравистан бөдөн тыпаш нем — деп, брига-дир К. Андур-оол чоргаарал-биле чугаалады.

Шынал-ла, баштай МЧАЗ-ге, оон соода колхозка, а каш чыл бурунгар амьик хоорай Ак-Дову-ракка туудт ажилчына соксаала чок киришкен. Ажылдап турда авалдыр, эрсе-де ырган чорду.

— СЭКП Топ Комитетиниң «Ок-тябрьдин социализм Улут револю-циязын 50 чылда» деп Тезис-теринин материалдары-биле та-ныштым. Магаам-ла-дыр. Мен ача сорук кирип, ажилчыга хө-дөшү амьичи өскөдөр берди. Ажил-иштин бажымын бажылар-га хөдөкчөп эгеледим. Башкы Лениндин болгаш оон тургусканы

Коммунисттик партиянын ажи-чында бугу тыва арат өрүм-биле магалыг амьдралче шилчидим. Ам Төрөн чуртувустун 50 чыл онга белек кылдыр улум кызыл амьдралымы — сорулга бө-дүр — деп, хоочун коммунист ажилын сопастай чугаалай-дыр.

Мөкөч мөкөч шыңданарлыг, алмында «адам дөртүң» бирээ-ни кылдыр сагындырар, үчүн хар иштинде амьик кижич сонга шил-дир тур. Ону Олай-оол Мадыр-оол дөз болду (№ 3 чуртала).

— Мадыр-оол дээр, шүүче биле ажал туса шилдечки, бал-ды туса бажычы кижич боор — деп, өөрү мынчаар диди.

Диспетчер черинин тулау бо чымын ажилдагы кийрер. Амьик бригадир К. Андур-оолду баштаан бригадалык хуөдөгөш чедимчелиг күөсүдери турар.

О. ОХЕМЧИК, М. КЫРЛЫГ-КАРА.

Ак-Довуракта № 48 туудт эрге-дөшүнүн участогунун Кара-оол Андур-оола удурунун бригадалык калдыкы каш хомуж бурунгар хөдө бердиш. Билд он үш кижич бар. Ийиин бо бригадалык даг-дугу аргылаар фабриканын топ диспетчер черинин шалаан кылып, сонгаларын шаден турган.

Ак-Довуракта № 48 туудт эрге-дөшүнүн участогунун Кара-оол Андур-оола удурунун бригадалык калдыкы каш хомуж бурунгар хөдө бердиш. Билд он үш кижич бар. Ийиин бо бригадалык даг-дугу аргылаар фабриканын топ диспетчер черинин шалаан кылып, сонгаларын шаден турган.

Норманы ажырып турар

Барын-Хемчин районда «Бар-дын» совхозту Бижиктиг-Хая салбырын Оюн Наксыл-оола баштапкан бригадыны сизен незил-дешкен кирген. Билд 9 трактор-луг, 2 комбайнын 47 кижиче ажилдап турар. Олар бо күнне-рге чедир 97 гектар черини сие-нин нешкен.

Калбан-Тей деп черде бир иез-кен кижич хөл кадыры-биле терең сизенин незил турар. Оларын иштиде М. Сумбер-оол, К. Бара-оол, Н. Тырышкан, С. Кара-оол олар хунаа незел үлүг-нормазын 110—120 хуу чедир күөсүдери турар.

М. ДЫЛАЯ.

«Шынга» чагааларын изи-биле

Дээштиг болган

ЧӨПТҮГ НЕГЕДЕ

Көк-Чыра суур биле Шагаан-Арыг хоорай аразында автобус шимчөөшкын баштайгы чылда график өзүгар чоруп турган. Ийи-чала-даа сөөлүгү үдө график урелди, чамдын хүндө автобус чүгө ийи эргилганын кылган, шуут нешбей баар алпарганым кө-дө Бижиктиг азырап бижээ.

Бо айгыртым хыял, четистерини чайладыр хемчегин алыр-биле ук негелден республиканың автотролика дөңөөлгөш иштин шилчеген турган. Эргелденде ажилда ийдиштин негелденде ош Ф. Крутовойдун харьмааны болза: Көк-Чыра аразына автобус шимчөөшкын үдөгүлүн турганым хыялда бадыткаан. Оң чаа-дынамы — сууда орунтуң, көвүртүгүн септелге чөгүдө. Шагаан-Арыг АТА-нын четес удуругаалында. Чонун ол чөптүг негелден-дин хандырарыга чамдык хемчегер алдынган.

ПАРЛАТТЫНМААН БОЛЗАЖОК

Хөндөргей салбырда профивелел организацыйаның багай ажи-дын, «Тыва» совхозта ажилчын комитетинде четес удурулгалы илереткен чагаан редакция алган. Ону хынал, хемчег алыр-биле ук чагаан совхозта партия комитетинде шилчеген турган. Пар-ком секретары эш Д. Куларын редакцияга бижээни болза:

— Ажилчын комитетинин организа-циясымыс ажилчын дугайында айтыртым партияга чугаалашкан. Четистерини чайла-дыр хемчегерин боттадыр эгелеш. Хөндөргей салбырда проф-ивелел организацыйаның ажилын партияның ажил харьмалыга база чугаалашкан. Коллективте профивелел ажилы сөөлүгү үдө өккөшп турар.

КУДУМЧУ БАЙЫРЛАЛЫНГА БЕЛЕТКЕНИРИ

идекейлиг киришкен. Ам кудумчу байырдалын эрттеринге кылмаз киржиң, кол рооду өйвөвөрүнүгү лугайын, бистин тургусканымыс план-дан кол-кол чүдүлдерин көрөшөрүн.

1. Байырдалын эрттеринге суур-да партиа, профивелел, комсомол болгаш хей-иниңтиг организацыйа-ларын, ол ийишк култура-чырымышкын черлерин, көдө Советтер, школа-чылар, хөрөөженер чөвүлелери кир-жилер.

2. Колхоз, совхозтар төптөринде кудумчу комитеттеринин негелтине-ри улут белетке ажилдарын чору-лар. А бир өвөс кудумчу комитеттерини сонгуттумаан болза, ону мавыла туртузар.

3. Эң-не арыг кудумчу, херим иш-ти дөш, културтул өг-бүзе, бажын дөш конкурсту чарлаар.

4. Чуртгалык өг-бүзе бүрүзү ба-ды карактарымыс кастактарында бөз, кршылаарга чедир септээр. Ол ажилдарга көдө Совет депутаттары улут дузаны көргүзөр ужурауд.

5. Чаагайдылга талазы-биле ком-мюсия кудумчуларын аштап ары-лаар, оруктарын эйи чазар, көвү-ругтер, тротулар септээр талазы-биле воскресниктерин, суботниктерин организаатар ужурауд.

6. Клубтар, култура бажынарнын ажилдакчылары байырдалга ту-раскааткан концертти белеткээр. Ада-илерден эгелеш, бичи уруг-ларга чедир кижилер ол концертке киржири чугула.

7. Школачылар, пионерлер, уруг-лар садтарында уруглар байырдал-дын белеткелине киржилер. Олар бот-тарынын шылаар ша-биле кылдыр чүдүлдерин. Кудумчулар каастаар туугулаштары даарап белеткээр, боттарынын хуөдөш алганы кудум-чузуңу суботининге болгаш воскресининге киржилер, школарың чы-ны аштап арылаар, шкоаның ба-йырдал хуөдөш каастап шимээр. Пионер дужиналары байырдалче чонун чалаар, төрөөн суурунун тө-өгүлөгө, оон мураңкы кижилеринге тураскааткан байыр чедиринкини кыска шугуладерин белеткээр ужурауд. Байыралды мушкылыг, ситил, барабан-биле хөдөгү байла-ды ажилар.

Саджылаар, хандырдылга ком-мюсияны ажилдакчылары онзагай белетке ажилын чорулар. Олар эди-леден ийи-бүрү херекселерин бол-гаш аш-чөм бараанынын чонга са-дылаар.

Суурун чуртгалыкы даараан хентин, аргаан, сийлиң даараан кы-лыгарын, аш-чөмүн, ыян, даш-тан сийлиң кылган бугу-ле чүдүлдерин дөңөөлгөш белеткээр. Спорт болгаш комсомол организацыйалар спортчу өөннармы организацыйалар харьмаалар. Байырдал чөштүлүп келгенде, ол дугайын чонга эки чар-лаар. Мадала кол рооду хөрөөженер чөвүлелеринин кижигүнери болгаш аяклар, эмчилер, бакшылар ойнаар аллар. Байыралды болур хууну чаран чоруп турган, өг-бүзе ээлери хөрөөженерге арга-сүме-даа бөз, дуза-даа көргүзөр. Моон аңгыда клуб-тарга, култура бажынарнынга байырдалдын бугу-ле программаны

ХЕРЭЭЖЕННЕРГЕ

БУЛУН

айтыкан, чараштыр бижөөн чаралады азып каары чугула. Шах ийди эки белеткелиг түнелинде, кудумчу байырдалын эрттери берге өвөс.

Бистин районга кудумчу байырдалын эрттери турганымыс чижөөн көрүп көрөшөрүн. Агаар-бойдус эки, аас турда, байыралды шугу-ла кудумчуга эрттери турдувус. А бир өвөс хат, чазыг хуунер таваржып келсе, белеткен, шимен каан клуб-тарга, култура бажынарнынга эрт-тир алуур.

«Тилдөгө», «Межегей» совхозтар-га, дуржуга станцияныга кудумчу байырдалын эң-не таарымчалыг черлерге болуп эрттиркен. Байырдалга колхозтун азы совхозтун удуругу-чүзү, партиа аге организацыйаның секретары суурунун төөгүлөгө, оон кижилеринин күш-ажыкчы чедим-чиликтерин дугайында илеткели кы-лыр. Илеткеге чүгө чедим-чиликтер дугайын чугаалаарына кы-зыгарлатпайн, чонун чаа амь-драл-чуртталганыга шалтыг калар, арга-ларга хандышкыр, бажын-багалдын арылган аштык, уруглар кижигилдигинге кичөөтөй салба, ажил кылдыр хөдөш, кудумчулар чуртун сагынас кижилерини база-ла сойгалап шугумчулар. Оон сонда хоочун чуртгалыкы болгаш ажилдакчыларын сагыншынарын дымнаар кончуг турар. Анык салгалдын мурундал чүве чугаалаан кижилер улут амьдралдын эстафе-данын канчаар хуөдөш алганын, моон сонгаар оңу кандыг-кандыг ажил-херектер-биле улумчуларын база чуга-лаар.

Културтул өг-бүзе, арыг-силег кудумчу дөш конкурсту комсомол чымында ажилын чуртгалынын түнелин чонга таньтырар. Эң дө-ре чер эзелен өг-бүзүлөгө, кудум-чуларга шаңала тыпсыр. Ол шаң-алды өг-бүзө тыпсырды, оон чүгө-ле конкурс чарлаан уезинде байла-дын көрө өвөс, а мурундал бөз-ле кожаларына улугер-чижитки, хей-иниңтиг ажилчына идекейлиг кир-жиң келгени өөренип көр. Кудум-чуун арыг-силег көөрүлөн аңгы-да, чечек-чимис, погаа тарыла-ларын, ыяш олурутулганын база-ла ба-рымдалаар. Кудумчуңу шаңала биж-иниң ул кудумчу комитетинин кежиг-үңү хуөдөш алыр болгаш ону ба-йырдал сонда култура бажынынга азы клубка азын каар. Чарыштын тилекчиги болган кудумчуңу чур-тгалыкы болгаш кудумчуңуна да-ман чоргаараныр.

Аш-чөмүн база хол-биле кылган кылгаларын дөңөөлгөш тил-лекчилерин өртөктиг белеткээр-биле дөңөөлгөш турдувус. Бистин колхоз, совхозтарымыс хөрөөженери бо дөңөөлгөш бөзүл-ла активчи кириш-килген. Олар амдыкым аш-чөмүн кылгалы болгаш национал анызы-бүрү хентерин даараарына, хемистерин хол-биле болгаш станокка арып кылгалына урай-шөвөр чоруп көр-гүскенер. Моон аңгыда национал чөптөр делегалерин база организа-таан бис. Чөмөңнери байырдал сто-дун база организацыйа турдувус. Байыралды бир өвөс күсү үдө чо-рулар апарза, погаа културалары-

нын, кат-чимистин, тарымал чөкөк-терин, бажың чөкөктеринин дөң-гөлгөш база организацыйа болур. Эрткен куун «Межегей» совхозту кудумчу байырдалын хары-да тараа, ногаа култураларын аны-бүрү сонгаларын, көдө ажил-агый машина-ларын дөңөөлгөш организацыйа.

Бо бугу организацыйа чорудуп ту-рар ажил болза суурларын чуртгалык бугурунне кижигилдик ужу-дугу-ламы болуп, бодуну Төрөн чурту-га, оон байлаанга, суурунга болгаш күш-ажыкчы чоргааралды бодуну турар. Ол болза кижилерини эки ажилдарынче, кудуртул чуртгалы-рыңче сөрү кирир.

Байырдалдын база бир кол кезе-о — култура-массалыг өрп-тогла бол-тур. Бо талазы-биле белеткели дым-зытпаа болза хөргөк, чымыл чон чалаар, кылдыр чүве тыпшай баар. Чоокта чаа «Россия» совхозтун төвү Арыг-Бажы суурга

Хөй уругларлыг иелерни „Иениң алдары“ орден-биле болгаш „Иениң медалы“ медаль-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Чарлыы

ССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң өмүкөөзүнөн шаңнаары болза:

БАЙ-ТАЙГА РАЙОН
Тос уругларын төрөөн болгаш кижиктен иелерни
«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ
Ооржак Бичи-Уруг Монтеевна — «Тээл» совхозтуң ажилчыны.
Чеди уругларын төрөөн болгаш кижиктен иелерни
«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ
Салчак Сыргыттай Делгер-ооловна — «Малчык» колхозтуң колхозчузу.
Алды уругларын төрөөн болгаш кижиктен иелерни
«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ
Бичий-оол Чыдап-Долуна Иргитова — «Муравьи» колхозтуң колхозчузу.
Иргит Ария Чымаевна — «Тээл» совхозтуң ажилчыны.
Митрей Салчак Салчаковна — Тээл суурда өг-бүлө ээзи.
Седенат Анастасия Сергеевна — «Тээл» совхозтуң ажилчыны.
Хертек Иридоо Семиспеевна — «Тээл» совхозтуң ажилчыны.

Беш уругларын төрөөн болгаш кижиктен иелерни
«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ
Салчак Күске Чыдамова — «Малчык» колхозтуң колхозчузу.
Салчак Шура Бадаевна — «Тээл» совхозтуң ажилчыны.
Серра Шобитур Сергеевна — «Мөгү-Бүрө» колхозтуң колхозчузу.
Хертек Кара-кыс Соднамова — «Тээл» совхозтуң ажилчыны.
БАРЫҢЫН-ХЕМЧИК РАЙОН
Сес уругларын төрөөн болгаш кижиктен иелерни
«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ
Монгуш Кокеек Сөш-ооловна — Хөйдөлөң суурда өг-бүлө ээзи.
Саяа Оюу Ендановна — «Большевик» колхозтуң колхозчузу.
Чеди уругларын төрөөн болгаш кижиктен иелерни
«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ
Сарыгаар Ойку-Саар Сергеевна — Кызыл-Мажалык суурда өг-бүлө ээзи.
Шагдыр-оол Ооржак Семис-ооловна — «Большевик» колхозтуң колхозчузу.
Алды уругларын төрөөн болгаш кижиктен иелерни
«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ
Даям-Серге Күжүгет Хурмата-

ева — Аксы-Барык ортумак шко-
лазын ажилчыны.
Лауна Ендокья Севостьяновна — № 86 механизастаттың колхозна-
нын ажилчыны.
Куулар Калгакпай Кадый-ооловна — «Шекпээр» совхозтуң ажилчыны.
Монгуш Долгарык Даянбедоовна — Барлык суурда өг-бүлө ээзи.
Ооржак Анча Чүвүрекеевна — Аяга-
гаты суурда өг-бүлө ээзи.
Ооржак Дарган Сендажеевна — «Барлык» совхозтуң ажилчыны.
Ооржак Татьяна Күвүргеевна — «Шекпээр» совхозтуң ажилчыны.
Сарыгаар Байыр Күдөр-ооловна — Кызыл-Мажалык суурда өг-бүлө ээзи.
Хомупку Калдар Салчаковна — Аксы-Барык суурда өг-бүлө ээзи.
Беш уругларын төрөөн болгаш кижиктен иелерни
«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ
Монгуш Даямова Домуевна — Кара-Суг суурда өг-бүлө ээзи.
Ооржак Ундер Тыгылова — «Шек-
пээр» совхозтуң ажилчыны.
Сарыгаар Сержи Сергеевна — «Бар-
лык» совхозтуң ажилчыны.
Хертек Борбак Секпек-ооловна — «Большевик» колхозтуң колхозчузу.

ЧӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОН
Тос уругларын төрөөн болгаш кижиктен иелерни
«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ
Донгак Семис-Уруг Даббеевна — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажилчы-
ны.
Монгуш Ангыр Бойдуевна — Ленин атыг колхозтуң колхозчузу.
Ондар Семис-Кара Алды-Херек-оова — «Сут-Хөл» совхозтуң ажил-
чыны.
Сат Мандарыя Коңаң-ооловна — «Искра» колхозтуң колхозчузу.
Сес уругларын төрөөн болгаш кижиктен иелерни
«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ
Донгак Ичин Борбак-ооловна — «Большевик» колхозтуң колхозчузу.
Монгуш Алды-Суут Бегжиевна — «Тыва» совхозтуң ажилчыны.
Ондар Дугарда Данчымаевна — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажилчыны.
Ооржак Биче-Кыс Диянбеевна — «Искра» колхозтуң колхозчузу.
Ооржак Карааш Самбыдоевна — «Сут-Хөл» совхозтуң ажилчыны.
Ооржак Кертпеле Лопсановна — «Искра» колхозтуң ажилчыны.
Оттун Монгуш Таракоевна — Ча-
даана хоорайда өг-бүлө ээзи.

Чеди уругларын төрөөн болгаш кижиктен иелерни
«ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ
Даям-Белек Ондар Дажеевна — «Сут-Хөл» совхозтуң ажилчыны.
Калдар-оол Тун Биче-ооловна — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажилчы-
ны.
Куулар Барызаа Кызаевна — «Сут-Хөл» совхозтуң ажилчыны.
Куулар Бүртүкөл Дини-Караевна — «Сут-Хөл» совхозтуң ажилчыны.
Монгуш Вапша Чадамбеевна — «Сут-Хөл» совхозтуң ажилчыны.
Монгуш Мария Дыгажаковна — Ленин атыг колхозтуң колхозчузу.
Монгуш Хүрек Даванова — «Тыва» совхозтуң ажилчыны.
Ондар Дарый Дамтайовна — Ленин атыг колхозтуң колхозчузу.
Ооржак Удун Чолдан-ооловна — «Сут-Хөл» совхозтуң ажилчыны.
Сарыгаар Атыш Лопсановна — «Сут-Хөл» совхозтуң ажилчыны.
Сат Чылбак Соскур-ооловна — СЭКП-ниң XXII съездин атыг сов-
хозтуң ажилчыны.
Сат Чап-Уруг Сандыковна — «Сут-
Хөл» совхозтуң ажилчыны.
Ховамыр Оюн Балдаевна — «Ис-
кра» колхозтуң колхозчузу.
(Уланчылыг).

А. Оставтутуң «ЗИМИДЕ ДАМЫРАК» деп фотототу.

Чыдаң чүге мындагыл о?
Чыжыргана — байлаавыс-
тыр
Чугаалажып сүмележил,
Шуптунар киржикер!

кээрин суггарышсаң, Барлыктыва
кир агып чыдар... Ол шынаада чы-
жыргана сыптарының чарыкы кы-
чаар, артында чыскай тургузуп ка-
лаан чүге деп. Шала бышалак чы-
жыргана сыптарын эй баым алган
тургулаар. Бир адыртык кеңип
кээринге-ле биеэни-ле чыжыргана,
салам салбаатар сагышка бөзүн ө-
рүтүчүт...

уудуң девисээрине кирип турар
чыжырганагыр черлер учетта даң-
кылаттыңар, ол үнелиг культура-
ны биологияны өөрчүтүп чы-
дык ажалдары кылдыңар, чер-
лерде мый ажал-агымын эгеледи-
ле 800 гектар хире черде чаа сып-
тарын олурткан.
Ыччалда-да бо байлакта ажалла-
тышсаң куралыңар хөй болган
чандык чүдүдери черде эде көрөз

удур девисеэди шыңгыратпас бол-
за, чериң бүдүмөл байлаа, ылаңгыя
ховар чымыс чыжырганын ам каш
чыдар эртер болза, долузу-биле
уузтарарың кырында келген. Чү-
үр канчаарыл? Бойдуңуң кийне
берип турар байлаан төтөглекчи-
лерден камгалаарың бугу аргалар-
ың хөй-интиде бар. Бисте бир мий-
дыг шылаңгыя эки арга база бар
болгай. Ол рейдилер. Чижээ, күскү,

агыт чери Барнаулдуң дуржула
станциясында үстүдө айтканы-
мыс «Новость Алтая» дөң ишкан
өскө-даа чаа сорттарын эңкелген бо-
лгай. Ол эки эгеледи уламчылап,
ажыл-херекчи эзу-биле ажалдар
болза, бисте республика түтле да-
дугу, кобальт-биле эвес, а чы-
жырганы-биле база суггарыңар
пийк.

ЧЫЖЫРГАНА ДУГАЙЫНДА

ыг бо үнелиг культураны камга-
лаарың, өстүрүлгөн болгаш чөп
ажылдарың талазы-биле оза
харысалга бистин республикага ба-
за оонажыры черле бидирит. Бо-
дод-ла көрөзү, чыжырганагыр чер-
лер кайда ийик, салаа бай санан-
да болур бис: Эриң, Тос, Барың,
Хемчик, Өвүр-Торгалынын Ак-
Чыра болган Кош-Терек. Бо чер-
лер болган чыжырганагыр көзөк-
кезек үнүп турар девисээрине кы-
тыштыр беш муң гектардан улга-
тас. Ол девисээрлерин, бир гектар-
дан чыжырганын дүжүтүрү хире-
рейд-да чылың, ортумаа биле
алыр дүжүтүрү дөң пентир дөң бис
санаар болза, интизи-биле ийи
муң тоңаа чыжырганын белетип
ал болуруңуң аргаң бар-дыр. Ын-
чаларга оңу белетип ал турарың-
тың төлөп чыдаң чылаң өсөр
туржук, хары улам дорайтан турар.
Ону бо санаар толгарай бадыктың
турар: чижээ, республикага 1960
чылда 327 тоңа, 1963 чылда—162
тоңа, а эртек 1966 ажал-агыт чы-
лында мырдай төгөңгич, түгө 120
тоңа-ла чыжыргана белеткениң.

Бир эвес тараа культураның
дүжүдү, азы өткит, сүтүн чыда
нычче өздүккө мыйнаар куду-
лаңыңан болузувса, дүвүтүрүң
ноңаңың дажык бистин кудуавис-
ка дү-хүч чок чаңгыламышаан ту-
рар ийик, а бойдуңуң биске хайр-
дала белең байлаак—болузувсуң
пыдаалыг шымыр болузувсуң бир
үндөңүнүң чүге кошкаң кич-
көңгөй чылың турар бис? Борта ол
талазы-биле удурут баштаар чер-
лерден эгелеш, ону ажал кадалаң
турарларга чедир бурулуз бис.

Ыччаларга, үстүдө көргүскө сап-
тарыңың түвү херечилең турарың!
Бирөөдө, Тыва республиканың девис-
кээрине чыжыргана өздөрүн тур-
жук, улам хоозуран турарың, ийик,
оңу кадың белеткериң чүрүмүшпа-
ны бадыктай турар. Ол шынаа чы-
жырганага ийи-бүрү, хөкчү хаа
курттары уруг хонун чедирин ту-
рары мавыла айтыр херек. Оңу-
биле колбаштыр черин ол чимки
үңгө черлерге өрт ажалдары база
болгалыг болор. Орта бир чижек бо:
Өвүрүн Ак-Чыраага ийи чыл бу-
рунгаар болган өрттен чыжыргана
качтыдаван деп берт! Ону кым-
даа херекке албан болгай.

Кичи чүвө ажал-да болза, черле
эки! Соолгу чылдарда чыжырганын
камгалаарың болган ону чөп
ажылдарың талазы-биле чандык
хемчегер алдыңар, өөрүчүт ба-
зымыр болдугуң-на харың. Чижээ,
Тывада курувунч арга-арыг фонду-
түдүгү. Чижээ, чыжырганын кам-
галаарың, ону ажал харгалла-
арың, сайырады олуртурун мый
ажыл-агыт черлерине даскаң, а
оң дүжүдүңүң чымыдазын чыжыр-
ганын камгалаар болгаш өстүрер
талазы-биле кылдың-да харысалга
дагыдымын организациалар чорууду
турар. Ол чымыда доктамаал
ажылчылар күжү-биле чорууштап,
чондун кир сэдүм ал турар бис.
Оңу-биле кады түр бригадалар ту-
гузар дөң ордальжымышар база
тургулаан. Ыччалда-да ол түнөө
бербөң. Чүгө? Ындыг бригадалар-
га быжылган «белеткелдер» чы-
жыргана өстүрүтү биле оларга бер-
ген автотранспортту чыгган дүжү-
дү Кызылга чижик өрткөң сэдүм,
тавараларың-биле ажалган турган
тавараларга хаа эвес болулаң турар.

Чыжыргана чымыр девисээрлерин
болгаш боттарың талазын амы-
ды «белеткелдер»—баараалак-
чыларың хаара түдүп алыр соруда-
биле чыгган каттың өрткө-үңгөни
доктамаалыялаң улгаңтарың турар
чыжырганын белеткериң дагымын
организациаларың арзында
адаңаңыла база бар. Мында өң-
дө карадаңгыч чүвө—чыжыргана
чымыдамыга киржири-биле тавары-
ла болуп кирген кижилерин чы-
жыргана сыптарын чүгө сып чымыр
турары эвес, а хары ону дос-дау-
биле журуңу, кам-хайра чок ажал-
лаң турары канча-даа таарышсаң.
Кууң чыжыргана катар үдө бо төт-
өглекчи чорукту хуула «хөргөли-
дөр»—чык маңааларың, мото-
циклдерин кижилер дагыла-төрдө-
лөр, таныш-коршутыри-биле барык
«эвөөлөр» болуп алган үлдөңгө ту-
рарлар. Ындыг эвөөлөр «кеңиги-
төр» кат чык, кара турарында
ажылга турар, таварышкан ийи-
чанык кижилер оларга чүвө чыгала-
рында өстүрүр. Чүгө? Хууда ажал
сүргөң кылдыңар «шын» солгон
кижи төвөк кижит өштүгү, шымык
түткэн кижиге шымыр өт өштүгү
дөң үлгөң доктама деп, уууска
ол чедеринден чалдымаңар. Бор-
га хамаарыштыр мону база немөөр
херек: чыжыргана «аалдан» алмыр-
биле бистин республиканың чыжыр-
ганагыр черлерине кайкы болган-
да «аалчылар» күзүн хаа эвес
моорлап келгилээр. Эрткин чы-
лын күсөөр кижиян Хемчик ууна-
га мыдык «аалчылар» бодум ба-
за ужаларың мен. Шынап-ла «бо сып-
тары чок сый баама каапкан си-
лөр» деп оларга чугаалаарыңдан се-
лиңген мен.

Шак мындыг төтөглекчилерге
часкы сезонуг ажалдар үеинде та-
раа хонуралыга, чымын ситен шө-
деринге чорудуң турарымың рейдил-
ерин чыжыргана чымыр үдө ол де-
висээрлерге массалык-биле чүгө
кылып болбас бис! Болур.
Ындыг рейдилер организациаларың
тус черлерин улусту контрол чер-
лерин бөлүткери, «комсомолу
проекторуну» штабтары чүгө баш-
кыры болбасыл? Болдунар, ол чер-
ле эржек чыгула. Хуузуңда ола-
ажык суруп, чериң байлаан төтөг-
лек турарларың ол черинге туткан,
шоодай-шоодай-биле чымы алган
чыжырганын курувунин кылды
хураңтар болза, олар кезеңе-
бербей!

Чыжырганага хамаарыштыр бисте
бир мындыг четес байдал бар. Чу-
дык чыжырганын черлеринин
Барык-ла үштүң бир кезин солов-
лар девисээрлеринде. Ыччаларга
оңу оңу салым-чолу дөң кылды-
да сагың салымкыны салбаңың
турар. А ол девисээрлер күрүң
фондуңда эвес болганда, мый
ажыл-агыт черлерин мыйды үчүстө-
көргөңүң чоруду ажалдарың чоруду
пыдаван. Ол девисээрлерин төтөг-
лекчилерден аңгыда мал-магар
база сазы басып турар. Ындыг бо-
лганда, чок болза, үдөңгө культу-
раның үнүп-дүжүдү бедир соруга-
га-биле мыдык девисээрлерин мый
ажыл-агыт черлеринин башкыра-
чынаңа берсе канчаң баар чүвө?
Ыччалар чыжыргана чымыдазын
чүгө мый ажал-агыт организаци-
ларыңа даңдырар болза черле та-
арычылгың. Ол черлер чымыда-
биле черелештир чыжырганын ку-
луруңу, чаа сорттарын (жиңгө, бу-
дуктарда тең чок «Новость Ал-
тая» деп бир дау-ле 15 болган он-
даа хөй ик дүжүт бээр сорту-да).
Тывага непердир алаарлар. Оңу
туржук, чандык райондарың хөй
чыжырганын девисээрлеринде ту-
ру турар мый ажал-агыттарың
чыжырганын өңи дүжүтүрү сор-
тарың олуртуп непердир-биле
специализация болбас бис? Бир э-
вес ол шийирлеттине бээр болза,
чайгы чыжырганын көөр, хайр-
галаар, хоралачкылардан ону кам-
галаар, эки сорттар-биле черик
ууштары хайнактыштыр, аямыр-
дуру дуржула ажалдарың кылар, а
күсөөр кижияң—чыжырганын дү-
жүдү чымыр үргүчүвүң доктама
наар ажалчыларың болур аргамы
специализация чугааңон бөр.

Чыжырганың девисээрлерге
специализация кылырың эржек
чугулаң ажалдарга база непердир
келген. Чижээ, Чыдааның мый ажал-
агыт уаа дилаан. Ол дилек хаас
болуп, чөңүг неседе ам-даа хан-
дыртпаан.

Чыжыргана, чыжыргана! Чымыр
бизин кайтамчык-ла! Оңу кадыңа
жиңгич организацинге эржек чугула
витаминың бүрүң комплексин бар.
Чыжырганын кады—ам болур
үстү ажалдан кылырга шуут-ла
солотуңмас чыг-от. Совет медицина
дык хөй аарыгары эмизеринге
ону чедиккиңиз ажалган турар.
Оңу аңгыда чыжырганадан чөм
продуктарың кылып турар. Оңу ка-
дыңдан ароматтыг кысык кылыр
Сибирде кончуг непердир. Ол мый
Бийскин витамин заводунда
чыжыргана кадыңдан кургаң кысык
бүдүрери база шийдеңиз адыңар.
Түңгөй чугаалаарга, чыжырганадан
кысык-ла чүвө чок—джем-даа кы-
лыр, хандылаң-даа алыр.

Мыйнаган чыжырганын камга-
лаары, оңу дүжүтүрүң бедирин,
камың чымы алары, тараа ажал
алымыс ишкан, черде чугула
черегин айтыры эвес чүвө бө?
Оңу мый чыжырганың кады
сайырады кылып турар делегейде
бирги завод бистин чүртүң Бийски-
де-дир, кижя аңаа бизин чоргалар-
мас бей!

Чыжырганың үнүп турар чер-
лери база кончуг кымыс: Совет Би-
лийинин Сибир талазында өздөң
делгем чыжыргана девисээрлери
чүтле Алтай крайда, Бурят АССР-де,
бистин Тывада бар. Оруң аян-чору-
чу шийчөңи В. В. Саложникова Хем-
чик хемчик адырларың бирөөнү
де шынаа дугайы мыйнаар биеэң:
«Барлыктын олбук-тевис чадмы каан
дөң, чыгыр-ногаан шынаазы-биле чо-
руп олур бис. Судак-судак дамыр-
тар калбаа беш верста хире девис-
кээрине болгаш колхоз төвүндө
хөй үнүштери тарып олурган. Сес
чыл школазын коллектив болгаш
өвөрникчелери чакы мый олурту-
лазында школазын девискээрине
150 лес үнүштү немей тараан, оңу
иштинде кат аймаа 15 лес, он бир
кезек черде чектер база тараан.
Школазын коллектив, өвөрникчи-
лери колхозчу суурун кудумчуларың
де 60 аягыңың база олурган.
Школазын девискээрине үнүштер-
ин ажаалгазы эки, өвөрникчилер
бүдүрүгү практикады эртирип,
үнүштери суггарып ажаап турар.
Өвөрникчилерин практиказын баш-
кылар удурутуп, ажалды организат-
тап турар.

Чыжырганың талазы-биле
планда көрдүң ажалдарың кыл-
дымын чүдүлөр дыда хөй, чандык
организациалар боттарың девис-

Чыжырганың талазы-биле
планда көрдүң ажалдарың кыл-
дымын чүдүлөр дыда хөй, чандык
организациалар боттарың девис-

Дыңназа...

Глуг-Хем районда Эйлиг-Хем
суурунуң улуг, биче чурттакчыла-
ры радио дыңнаарыга жазык со-
нуургалды турар. Бо чымын март
айдан эгелеп оларын сеткили
көмүдөөн. Чүд дөргө, репроду-
кторлар кезек када ажал алгы-
рып, алгырып, мыйтавай барган.
Оңу сонда үш недела хире бо-
лганда сымарып эгелеш, үр
болбайн шүт үң чиде берген.
Ол-да хөвөр Эйлиг-Хемчилер ра-
дио дамчыдылганы дыңнава-
таан.

Тываның көдээ ажал-агыт техникуму

Сески болгаш ону класс доосканнардан 1967—1968 өөргөлтө чымы-
да СУРГУУЛАР ХУЛЗЭП АЛЫРЫН ЧАРЛАП ТУР.

Сески классы доосканнардык лашкаартан өөргөңү салбырга өөргөңү
ТУСНАЙ ЭРТЕМНЕРИ:

1. Зоотехния — 5 чыл хуусаалыг;
2. Көдээ ажал-агытны механизастаары — 5 чыл хуусаалыг;
3. Көдээ ажал-агыт бугурулуңинге бухгалтерия учуду — 4 чыл ху-
саалыг;

Шуут өөргөңү салбырга:

1. Агрономия — 3,5 чыл хуусаалыг;
2. Зоотехния — 3,5 чыл хуусаалыг;
3. Ветеринария — 3,5 чыл хуусаалыг;
4. Көдээ ажал-агыт бугурулуңинге бухгалтерия учуду — 2 чыл 10
ай хуусаалыг;
5. Көдээ ажал-агытны механизастаары—3,5 чыл хуусаалыг.

10-у классы доосканнардык шуут өөргөңү салбырга өөргөңү ТУС-
НАЙ ЭРТЕМНЕРИ:

1. Ветеринария — 2,5 чыл;
2. Көдээ ажал-агыт бугурулуңин механизастаары — 2,5 чыл хуу-
саалыг.

Техникумга кирерде оңу директорунуң адынга БИЛДИРИШИНИң кы-
рер. Аңаа кожар документлери: өөргөдөгү дооскан дугайында документ
(боду-биле), доңчу намыдар, № 286 майынты «Эзугаар медицина шыны-
лазасы, өг-бүлениң дугайында шынылаа, үш фото-чурок (3×4).

Билдиришкелерин 1967 чылдың август 1-де хулзэп ап эгелез.
КИРИНИҢ ШЫЛГАЛДАРЫ АГУСТ 1-ДЕН 20-ГЕ ЧЕДИР БОЛУР.
Сески классы доосканнар орус дылга (диктант бижик), математикага (ас-
биле болгаш бижимел) шылаада дуулар. Онугу классы доосканнар лите-
ратуруга (чогадыла бижик), математикага (ас-биле болгаш бижимел)
шылаада дуулар. Документаларың чорудуп бээр адрес: Кызыл, Ленин
кудумчузу, 5.

КИНО

ИЮЛЬ 19-ТА

«НАЙРАЛ»: Уругларга диниг-чурунтар 10.40, «Сашы» 12, 1.50,
«Илимаджаронун хары» 3.50, 5.50, 7.50, 9.50 шактарда. x

«КАА-ХЕМ»: «Саша-Сашымын» 3, 5, 7, 9 шактарда.

«НИСИЯ»: «Танчынын сылдызы» 11.30, «Бичин дугун» 1.30, 3.30
5.30, 7.30, 9.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Олего Дундич» 1, 3, 7, 9 шактарда.

Кунга Александрга тымыскай № 118247 бышкан билгичиң
аттестаның читкенин барымдааваң, ону күш чок деп чарлап тур.

ДИРЕКЦИЯ.